

۶ماه نبرد نابرابر صادر کنندگان با مثلث ارز، گمرک و تحریم

تجارت زیر تیغ سه لبه!

کیمیا ملکی: نیمه اول ۱۴۰۵ برای تجارت خارجی ایران، سالی با دو چهره متضاد بود؛ چهره‌ای که در ابتدای سال با امید به آرامش نسبی آغاز شد و چهره‌ای که با انباشت فشارهای ارزی، تحریمی و تشریفاتی به بن‌بست رسید. بر پایه آمارهای رسمی گمرک که در گزارش‌های نیمه‌نخست سال بازتاب یافته، صادرات غیرنفتی کشور در پنج‌ماهه نخست سال به حدود ۱۵ میلیارد دلار رسید؛ یعنی افت ۲۸.۲ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل و کاهش ۲۲.۵ درصدی نسبت به دوره مشابه پیش از تنش‌های نظامی. واردات نیز با افت ۲۶.۱ درصدی به حدود ۱۷ میلیارد دلار رسید. نتیجه این وضعیت، تراز تجاری منفی ۲ میلیارد دلاری است، ترازى که در کشوری با محدودیت منابع ارزی، معنایی جز فشار مضاعف بر بازار ارز ندارد.

جش ۴۰ درصدی و سایه کمبود در آمد نفتی

اقتصادی معتقدند مادامی که تخصیص ارز به یک پروژه نامشخص تبدیل شود، بازار ارز نمی‌تواند آرامش پایداری به خود ببیند.

صادرات نفت ایران به صادرات روزانه ۱.۶۶ میلیون بشکه کمک کرد اما انقضای این معافیت و بازگشت به سمت فروش‌های تخفیفی با واسطه، جریان ارز ورودی را محدود کرد. فعالان

هزار تومان رسید؛ رشدی نزدیک به ۴۰ درصد در نیم‌سال. موتور اصلی این جش، نوسانات درآمد نفتی بود. اگرچه معافیت ۶۰ روزه دفتر کنترل دارایی‌های خارجی آمریکا از

روند دلار در نیمه اول ۱۴۰۵، بازتابی از آشفتنگی درآمدهای ارزی کشور بود. دلار آزاد که در فروردین در محدوده ۱۴۵ هزار تومان معامله می‌شد، در روزهای اولیه شهریور به بالای ۲۰۷

رسوب کالا و بروکراسی خلق الساعه

اگر ارز، خون تجارت خارجی است، گمرک شاه‌رگ آن است؛ شاهرگی که در نیمه اول ۱۴۰۵ به دلیل بروکراسی موازی، گرفتگی شدیدی را تجربه کرد. محمدرضا فاروقی، رئیس کمیسیون گمرک اتاق بازرگانی، تاکید دارد که مشکل اصلی گمرک نیست، بلکه تقدم ثبت سفارش نسبت به ورود کالا و اختصاص نیافتن ارز است. در همین حال، آمارها نشان می‌دهد از ۳۹ میلیون تن واردات، حدود ۹.۵ میلیون تن کالاهای اساسی بوده که ۴.۵ میلیون تن آن در ۱۳ بندر اصلی رسوب کرده است. بسته ۳۰ تبصره‌ای گمرک برای تسهیل ترخیص، اگرچه گامی رو به جلوست، اما تا زمانی که دستگاه‌های نظارتی شامل استاندارد، بهداشت و قرنطینه به‌صورت جزیره‌ای عمل می‌کنند، رسوب کالا همچنان به‌عنوان یک هزینه پنهان بر گرده تجارت باقی می‌ماند.

راه برون‌رفت

برای نجات تجارت خارجی، سه مسیر فوری وجود دارد: نخست، تسریع در عملیاتی‌سازی واردات در مقابل صادرات و واردات بدون انتقال ارز برای کاهش تقاضا در بازار نیمه. دوم، حذف موازی‌کاری‌های نمونه‌برداری در گمرک و واگذاری کنترل‌ها به انبار مقصد برای کاهش رسوب. و سوم، توقف سیاست‌های خلق الساعه ارزی؛ چرا که سرمایه، بیش از آنکه از تحریم بترسد، از ناطمینی هراس دارد. تا زمانی که آمار تفکیکی تجارت خارجی محرمانه بماند، نمی‌توان انتظار داشت بخش خصوصی با تمام توان به میدان بازگردد.

بیمه مضاعف را بپردازد. در این میان، کاهش ۷۰ درصدی ارزش واردات تلفن همراه، تنها یک نمونه کوچک از این است که چگونه محدودیت انتقال پول، بازار مصرف را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بحران در محاصره

در جنوب، بندر شهید رجایی، امام خمینی، بوشهر، چابهار و لنگه، با وجود ریسک‌های بیمه و ناوبری، مسیر حیاتی ورود کالاهای اساسی از امارات، عمان و کشورهای حوزه خلیج فارس و صادرات غیرنفتی را باز نگه داشته‌اند؛ مسیری که توسعه بندر شهید بهشتی چابهار به‌عنوان پیش‌رسان سواحل مکران و اتصال ریلی پایانه‌های مرزی، اهمیت راهبردی آن را دوچندان کرده است. به باور فعالان اقتصادی، ادامه این تجارت در شرایط جنگی، بیش از آنکه محصول برنامه‌ریزی از پیش تعیین‌شده باشد، نتیجه انعطاف تجار و شبکه سنتی بازرگانان است؛ و مادامی که زیرساخت‌های مرزی، هماهنگی ساعات کاری گمرکات دو طرف، تجهیزات ایکس‌ری و تیرپارک‌ها به‌روزرسانی نشوند، این پاشنه حیاتی همچنان در هر موج تنش، نخستین و آسیب‌پذیرترین حلقه تجارت خارجی خواهد بود.

در میان تعمیم تنش‌های جنگی و بی‌ثباتی منطقه‌ای، محور تجارت با همسایگان به پاشنه‌ای حیاتی و به‌هم‌ریخته برای تجارت خارجی ایران بدل شده است. محوری که هم‌زمان ۲ نقش موتور صادرات و مسیر دفاعی اقتصاد را بازی می‌کند. عراق، امارات و ترکیه سه شریک اصلی این محور را تشکیل می‌دهند؛ عراق همچنان بزرگ‌ترین مقصد صادرات زمینی کالاهای اساسی، مواد غذایی، لبنیات و مصنوعات صنعتی است و ۱۲ مرز رسمی ایران و عراق از پرویزخان و خسروی تا مهران، شلمچه، چذابه، باشماق و تمرچین، حتی در اوج تن، حتی در اوج تنش‌های جنگی و درگیری‌های منطقه کامل فعالیت خود را ادامه داده‌اند. موضوعی که سازمان توسعه تجارت ایران آن را با عبارت مرزهای تچ ایران آن را با عبارت «مرزهای تجاری ایران با عراق، ترکیور رسمی تایید کرده است. با این حال، سنگینی فشار جنگ بر این پاشنه انکارپذیر نیست: محاصره دریایی و ریسک‌های ژئوپلیتیک، کرایه حمل‌ونقل را در برخی مسیرها تا ۱۲ برابر افزایش داده و بخشی از بار تجاری کشور را به‌صورت اجباری به سمت مرزهای زمینی رانده است؛ جابه‌جایی که در نبود زیرساخت کافی، به ترافیک سنگین ۲۵۰۰ کامیونی مرز بازرگان به‌عنوان گلوگاه ترانزیت به ترکیه و اروپا و محدودیت‌های مرزی ریمدان با پاکستان انجامیده است.

ترمزهای داخلی در مسیر تجارت

ماهیت صادرات محصولات کشاورزی با صادرات کالاهای صنعتی تاکید کرد و افزود: یکی از مشکلات اساسی این است که برای بخش‌های مختلف اقتصاد، یک نسخه واحد در حوزه بازگشت ارز و تعهدات ارزی در نظر گرفته شده؛ در حالی که صادرات محصولات کشاورزی به دلیل فسادپذیری، ریسک حمل، محدودیت زمانی و شرایط خاص بازار مقصد، اقتضانات متفاوتی دارد. صادرکننده محصولات کشاورزی نمی‌تواند با همان قواعدی فعالیت کند که برای یک شرکت بزرگ صنعتی یا پتروشیمی طراحی شده است. وی در پایان بر اهمیت پول ملی در مبادلات منطقه‌ای تاکید کرد و خواستار آن شد که ریال در مبادلات تجاری با کشورهای همسایه نقش بیشتری پیدا کند.

بدون استفاده کافی از نظر تشکلهای تخصصی تدوین می‌شوند. همچنین وی خواستار آن است که پیش از صدور بخشنامه‌های جدید، نظر تشکلهای تخصصی و فعالان واقعی تجارت شنیده شود؛ چراکه تصمیمی که بدون شناخت شرایط میدان اتخاذ شود، ممکن است در عمل به جای تسهیل تجارت، مانع جدیدی ایجاد کند. از نگاه فعالان بخش خصوصی، ثبت مقررات به اندازه مشق‌های صادراتی اهمیت دارد. صادرکننده باید بداند مقررات ماه آینده چه خواهد بود و بتواند برای بازار، تولید، حمل و تامین مالی خود برنامه‌ریزی کند.

عضو هیئت نمایندگان اتاق ایران همچنین بر تفاوت

هادی حنایی جهرمی، عضو هیئت نمایندگان اتاق ایران با اشاره به چالش‌های تجارت به گفت: مشکل تجارت ایران صرفاً کمبود کالا یا بازار نیست، بلکه بی‌ثباتی تصمیمات، تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیر، هزینه‌های بالای حمل‌ونقل و مقرراتی است که

هشدار درباره فشار بر بخش خصوصی

احمد پورفلاح، رئیس اتاق مشترک ایران و ایتالیا به گفت: از وزارتخانه‌ها انتظار داریم در بالاترین سطح در این جلسات حاضر شوند. وزارت امور خارجه نیاز بود بیايد و در مورد تبعات طرح جدید مجلس توضیح دهد. وی افزود: محدودیت در ثبت سفارش و مشکلات در کدهای سفارش، طولانی شدن فرایند تخصیص ارز و نبود امکان برنامه‌ریزی، ناکافی بودن ارز تخصیصی، ناکارآمدی تامین ارز از محل آزاد، تاخیر در فرایند واردات، افزایش شدید هزینه‌های لجستیک و کاهش قابلیت پیش‌بینی زنجیره تامین، ازجمله مشکلات موجود است. پورفلاح ادامه داد: پیشنهاد مشخص من این است که تا وقتی مسئولان در جهت اتمام جنگ و حذف تحریم‌ها حرکت نکنند، هر روز فشار بیشتری به بخش خصوصی وارد می‌کنیم. قانون جدید ریسک فعالیت اتاق‌های مشترک را بالا می‌برد. ما از دولت انتظار داریم بیش از این به بخش خصوصی فشار نیاورد.

سخن پایانی

تجارت خارجی ایران در نیمه اول ۱۴۰۵، نه با یک بحران، که با هم‌افزایی ۳ بحران «ارز نوسانی»، «گمرک کند» و «تحریم بازگشته» دست‌وپنجه نرم کرد. افت بیش از ۲۶ درصدی شاخص‌های مبادلاتی، زنگ خطری است که نمی‌توان آن را با آمارهای کلی پوشاند. با این حال ترخیص موفق ۲۵ هزار دستگاه خودرو و تدوین بسته‌های اضطراری گمرکی نشان داد که ظرفیت‌های عملیاتی برای تعدیل بحران وجود دارد؛ مشروط بر اینکه سیاست‌گذار بپذیرد تجارت یک «مسیر یک‌طرفه دستوری» نیست، بلکه به «کوسپستی از اعتماد و شفافیت» نیاز دارد. اگر نیمه دوم سال با همین فرمان بخشنامه‌های لحظه‌ای و سرکوب ارزی پیش برود، تراز تجاری منفی‌تر خواهد شد. راهکار، نه بستن مرزها، بلکه باز کردن گره‌های ارزی و تنفس دادن به بخش خصوصی واقعی است؛ بخشی که در هر شرایطی، موتور محرک تجارت کشور بوده است.